

Ije. Rat se na tom polju vodi po svim uzusima najbolje vojne nauke, oni tako dijele svijet, sve je podređeno vojnim potrebama Amerike i Engleske. A nafta uvijek treba. ■

Senija Milišić

Ahmed Džubo, *Zapisi za pamćenje (Ratni dani u Sarajevu i Republici Bosni i Hercegovini, april 1992. - april 1993.)*, izdavač Glavni odbor SUBNOAR-a BiH, Sarajevo 2002., str. 637.

Vjerujući u pragmatičnu stranu i prirodu historije i imajući na umu da ono što je zapisano ostaje, što se pamti iščezne, kako je još davno pisao tako motivirani hroničar staroga Sarajeva 18. stoljeća Mula Mustafa Bašeskija, na sreću autora prije svega, pa onda i svih nas, penzionirani generalmajor Ahmed Džubo je preživio i ovaj posljednji rat i iznio pred čitalačku javnost svoja sjećanja, zapise za pamćenje.

Autoru nije nedostajalo iskustva, i onoga ratnog i onoga spisateljskog. Nosilac "Partizanske spomenice 1941.", vojnik po profesionalnom opredjeljenju, dobar promatrač i talentiran da svoja zapažanja i promišljanja stavi na papir, autor je sudbonosnog aprila 1992. godine odlučio da zabilježi i te dane novoga rata za Bosnu i Hercegovinu, a protiv fašizma za slobodu. Boreći se protiv fašizma kao dvadesetogodišnjak u Drugom svjetskom ratu sa puškom, tada te 1992. godine uzima pero i bori se za iste principe i ciljeve svakom zapisanom riječju. Ako se pročitaju i uporede njegova sjećanja iz narodnooslobodilačkog rata 1941-1945. godine, uvjerit ćemo se, možda i sa malim iznenađenjem, u nepromijenjenu životnu crtu i strateška uvjerenja. Taktika i postoji da bi se prilagođavala uslovima, ali u mnoštvu onih koji su se u jedno zaklinjali danas da bi sutra zaboravili, Ahmed Džubo brani iste stvari i u ovoj knjizi kao i u prethodnim.

Koristeći svoje uši i oči kao izvore saznanja, zapisi se nisu pretvorili u prosto nabranjanje događaja svaki dan, kao prosta dnevnička zapisivanja, u kojima se od mnoštva drveća ne vidi šuma. Sve što je moglo u ratnim uslovima da bude izvor saznavanja o događajima toga dana, pa i šire, odnosno u kraćim i dužim vremenskim

periodima ušlo je u zapise, neograničavajući se samo na fakat, događaj nego sa komentarima zapažanja i promišljanjima o istom. Najveća vrijednost ovih dnevnčkih zapisivanja je da ona ni nakon deset godina, koliko ih dijeli od zapisivanja do objavljivanja, nisu mijenjana, ostaju nepromijenjena u svojoj originalnosti. Nepatvorenost i opisivanje i bilježenje događaja ostali su nedirnuti i kao takvi predstavljaju neposredno svjedočenje o nečemu što se dogodilo u to doba, bez friziranja i naknadne pameti. Većina dnevnika koji su kasnije objavljeni pate od tih boljki, a sjećanja aktera nekih događanja kao što je čest slučaj sa onima nakon Drugog svjetskog rata, su naknadna sjećanja, i više odražavaju uticaje i stavove tih autora kakve su oni imali uglavnom mnogo vremena nakon događaja koje opisuju.

Prateći događaje u opsjednutom Sarajevu, zatim na široj bosanskohercegovačkoj ratnoj sceni, te u svijetu sa velikim S, svijetu koji je odlučivao o nama, bilo da se tiče hrane, vode, oružja, eventualne vojne intervencije ili primirja i tako željenog mira, sva ta priramida događaja koji se zapisuju i komentarišu građena je sa jedne osnovice. Ta osnovica, temelj priče koja je život u ratnom vremenu, je porodica, neposredno okruženje Ahmeda Džube, komšiluk i sve ono što se nastavlja kao sistem koncentričnih krugova, zgrada, dvorište, preko ulice do mjesne zajednice, pijace, grad, opsada, ratišta van Sarajeva, Bosna i Hercegovina, Balkan, Evropa, svijet. Sav taj svijet u godini dana, od 5. aprila 1992. godine kada počinju dnevnički zapisi, pa do 5. aprila 1993. godine kada naš savremeni Bašeskija gubi snagu i prestaje da piše. On ipak nije živio i radio u uslovima u kakvim je živio i radio Mula-Mustafa. To su bili strašni ratni uslovi, totalni rat u kome su i kada i ćilim i stolica i sto bili front, jer i tu su ljudi, građani Sarajeva, ginuli i za to su se borili da bi i oni i Grad preživjeli. A život i preživljavanje bili su jedini pravi dokaz da je i grad živ i da nije pokleknuo, da nije poražen i pogažen.

Kao iskusan vojnik, patriota i antifašista autor je prepoznavao pojave i nije zazirao da ih nazove pravim imenom. Uvjerljivo je objasnio put JNA od izvora do kaljuge. Izrođena Armija, svedena na jednonacionalnu je glavna fizička sila u rušenju avnojevske Jugoslavije.

Rezultat je bila četnička agresija i pakao koji prati i opisuje autor. Četnički agresor je ubijao građane Sarajeva ne birajući ciljeve, čak šta više. To su bili i djeca i redovi za mizernu humanitarnu pomoć, redovi za vodu, pijaca, bolnice, muzeji, škole. Ali, autor je pratio i drugu stranu Sarajeva. Nisu svi u napadu na Sarajevo prepoznali jedinog neprijatelja protiv koga se treba boriti. Tu su bili i drugi i drukčiji, gomilanje raznih mafijaša, pljačkaša, dezertera, ultrakonzervativnih elemenata, itd. Sve je to zajedno sa obručem potkopavalo borbu za opstanak i budućnost Bosne i Hercegovine.

Pored događaja koji nose karakter opšteg, odnosno pored onih dijelova dnevnika koji se bave događajima, komentarima, procjenama i analizama eventualnih puteva i načina da se pojedine vojno-političke situacije što bolje riješe, posebna vrijednost zapisa je opis široke lepeze ljudi i još više širok spektar njihovog ponašanja, reakcija, snalaženja, ideja, recepata. Mnogo se knjiga pojavilo na tu temu. Sarajevski ratni dani su bili nepresušan izvor inspiracija svih vrsta i motiva. Ali, svakodnevna kamera koja bilježi sve, ništa ne prikriva, a i ne uljepšava, niti farba u druge boje. Ta galerija stvarnih likova može da posluži za izvanrednu psihoanalizu ponašanja ljudi u ekstremno stresnim situacijama. Do jučer prijatelji, ljudi nisu više prijatelji, pošten građanin do jučer nije ništa uzeo, danas u ratu postaje sitniji ili krupniji lopov, mnogi imaju niži ili viši prag strpljivosti i izdržljivosti. A neki neće ni voljeti da pročitaju ove redove. Ne samo što ih podsjećaju na prošli rat, što je samo po sebi ružno sjećanje, nego što ih podsjeća na njih same onakve kakvim su se i sami zaboravili u ovih desetak godina. A mnogima ponašanje nije bilo za moralni i etički primjer budućim pokoljenjima, iako su ga pravdali i objašnjavali tih ratnih dana čistim patriotizmom. Ova sjećanja su i sjećanja i na takve događaje i ljude, što sve ukupno čini životni mozaik ratnog Sarajeva. Ali, to je sudbina zapisanog, to je spomenik prošlosti, a historija je vječna u svojoj nepromjenjivosti. Promjenjiva je jedino slika te prošlosti.

Historiografija kao znanost koja se bavi ljudskim postupcima ovisna je o više manje slučajnim predajama. Prije svega će povjesničaru ovoga najsavremenijeg perioda naše historije udariti u oči načelna nekomletnost povijesne građe, povijesnih izvora. Paradoksalno je i apsurdno da pored obilja izvora najmodernije vrste, kakve ne daju druga, naročito starija povijesna razdoblja, kao što je obilje filmske i tonske građe, štampe itd. skoro je nedostupna, a pitanje i koliko je ima, klasična pisana građa kao svjedočanstvo o djelovanju oficijelnih političkih i vojnih subjekata koji su učestvovali, odlučivali i doprinosili razvoju vojno-političke situacije u Bosni i Hercegovini i šire u ratovima 1991.-1995. godine. Zato je od neprocjenjive važnosti komparativnim metodom kritičko istraživanje svjedočanstava o ratu, kao što to pokazuje i rad istražitelja Haškog tribunala. Konspirativnost i ne ostavljanje pisanih tragova je izgleda bio metod djelovanja mnogih koji su mogli uticati na bilo koji način na razvoj situacije na ovom prostoru jugoistočne Evrope, zatim zatvorenost arhiva koji nisu ni dobili najveći dio građe, uništavanje pisanih tragova, sve su to činjenice koje otežavaju istraživanje savremene historije. Unatoč svim usavršenjima tehnike i metoda historijskog proučavanja savremena povijesna znanost računa već unaprijed s tim da je nemoguće postići objektivnost bez uvažavanja i tragova kao što su zapisi za pamćenje. ■

Seka Brkljača